

УДК 1(091)+140"312"+81'22

СТОЯЦЬКА ГАННА,*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та політології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

МОВА В РЕЛЕВАНТНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЙ Л. ВІТГЕНШТЕЙНА ТА Ж. ДЕРРІДИ

У процесі дослідження здійснено спробу пов'язати світоглядні пошуки Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди щодо феномену мови як фактора легітимації культурних наративів та простору утворення основ метафізики, яка розглядається як гранднاراتив західного типу мислення. Показано, що в рамках деконструктивізму, як і в рамках філософії Л. Вітгенштейна, різними засобами доводиться роль мови як специфічного інструменту виразу сенсів, що в процесі оволодіння дійсністю сприяє семантичному насильству над нею. Доведено безпосередню спорідненість світоглядних позицій двох філософів стосовно генези західної філософії. Підкреслено потенціал філософського досвіду Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди для осмислення та вирішення ключових трансформаційних проблем сучасної гуманітаристики.

Ключові слова: деконструктивізм; аналітична філософія; логоцентризм; гранднاراتиви; подолання метафізики; самоочевидність; патерн; Л. Вітгенштейн; Ж. Дерріда.

Постановка проблеми. Інтерпретація ролі мови філософії та науки, релевантної відповідному рівню культури, неодноразово здійснювалась як у класичній традиції, так і в сучасності. У ХХ ст. дослідження з цього приводу насправді незліченні. Але аналіз ролі та статусу мови в роботах Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди суттєво виділяється в цьому сенсі навіть серед найбільш новаторських пошуків радикальним розривом із попередньою академічною метафізичною традицією та одночасним збереженням і наслідуванням ідей та принципів класичного філософування. І спорадичні компаративістські дослідження наукового досвіду засновників аналітичної філософії та деконструктивізму допоки не вичерпали та не розкрили до кінця всіх аспектів його потенціалу.

Ступінь розробленості проблеми. З-поміж науковців, що системно досліджували роль мови як легітиматора меж метафізичного дискурсу та цілеспрямовано вивчали досвід Л. Вітгенштейна і Ж. Дерріди в компаративістському вимірі, варто відзначити знакові роботи Г. Статена [1], Р. Гаше [2] і Р. Шайна [3], а також численні праці про співвідношення двох концепцій, серед яких дослідження Н. Гарвера та С. Ч. Лі [4], Дж. Марголіса [5], С. Мулхала [6], К. Норріса [7], Дж. Волфрейса [8].

Важливими для осмислення вказаної проблеми є українські дослідження стратегії деконструктивізму та окремих аспектів аналітичної філософії, зокрема роботи Г. Заїченка [12], С. Куцупал, В. Лук'янця та О. Соболя [14], В. Ляха, а серед закордонних фахівців - Ф. Джеймсона, В. Лейча, Р. Рорті, Н. Автономової, О. Гурко [13], І. Ільїна, В. Подороги, М. Рикліна, А. Ямпольської.

Мета статті - показати спорідненість ряду ідей Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди щодо стратегії "подолання метафізики". Продемонструвати критичну спрямованість двох культових концепцій ХХ століття стосовно природи мови як безпосереднього простору формування культурних наративів та осередку утворення основних метафізичних сенсів західного типу мислення.

Виклад основного матеріалу. Серед різноманітних думок і позицій щодо творчих доробків Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди навряд чи знайдуться свідчення прямих запозичень або трансляції в деконструктивізмі ідей одного з фундаторів аналітичної філософії. Ж. Дерріда піддає аналізу мовні форми, але в його випадку робота з конструкціями мови, характерна для аналітичної філософії, трансформується в дослідження феноменів тексту та дискурсу. Характерно, що зближення аналітичної філософії та деконструктивізму не відбулось ані в 1960-70 рр. (це період найбільшого зацікавлення в структуралізмі та деконструктивізмі американської університетської філософської думки), ані "... на полі семіотичних досліджень. Річ у різному розумінні смислу і значення мовних одиниць, способів їх вжитку, співвідношення структурних і функціональних аспектів мови, ролі мови в людській культурі" [9, с. 44]. Утім, основне спільне смислове поле між двома концепціями спостерігається саме в площині подолання категоріями західної філософії (у статусі метафізики) встановлених для них наративних кордонів. Сенси, закладені тут філософськими пошуками Л. Вітгенштейна, вплинули на появу та становлення деконструкції, фактично безпосередньо обумовивши її радикальні висновки щодо ролі мови в процесі легітимації метафізичного дискурсу.

Варто зазначити, що переважна більшість досліджень творчого доробку Л. Вітгенштейна зосереджена на аналізі його філософської спадщини в контексті спроб створення ідеальної логічної мови (натхнення до яких почерпнуті в роботах Б. Рассела), а також на принципі протиставлення логічного та етичного, яким просякнуті майже всі, особливо пізні роботи філософа [10; 11]. Саме мовно-філософські пошуки Л. Вітгенштейна є тим непрямим каталізатором, який надзвичайно вплинув на виникнення деконструктивізму як гіперрефлексії не лише над долею західної метафізики, але й як ґрунтовної ревізії інституційної ролі мови в загальній культурі людства.

Філософські пріоритети Л. Вітгенштейна, особливо на пізньому етапі його творчості, лежать у площині переваг імпліцитних знань, що, врешті, обумовлює і загальну налаштованість філософської думки ХХ століття. На це, зокрема, вказує Г. Заїченко, який у своїх роботах про філософський спадок Л. Вітгенштейна напряму визначив метафізику як синонім усієї попередньої теоретичної філософії [12, с. 45], багато уваги приділивши аналізу та порівнянню світоглядних позицій Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди. На його думку, у міждисциплінарних інтенціях першого вкорінене деррідеанське розширення сфери "метафізики" - раціональної, теоретичної філософії - за рахунок змішування з конкретними науками [Там само, с. 58]. Не менш значущо схожість автор убачає в притаманному обом ученим антисциєнтизмі, спрямованому "не тільки проти абсолютизації претензій науки на домінуючу роль у системі людських знань, а й проти оцінки науки як парадигми побудови філософії і водночас проти раціональної "метафізики" як законодавиці наукового знання і знання взагалі" [Там само, с. 45-46].

Звісно, поліваріантність вітгенштейнівського світобачення вкорінена перш за все в антираціоналістичних поглядах на природу мови, на всю загальну сферу усвідомленого, у рамках якої, на його погляд, немає місця для метафізичних висловлювань. Підводячи нас через мовні засоби до меж можливості як розуміння, так і мови, Л. Вітгенштейн у дусі неопозитивізму здійснює крок у бік радикального розриву з попередньою академічною метафізичною традицією. Фактично, антираціоналістичний погляд на природу мови та переконання в безглуздість її використання в рамках метафізики є іманентним як вітгенштейнівській філософії, так і деконструктивізму. Через маніфестацію розуміння філософії як "боротьби проти зачарування нашого інтелекту засобами нашої мови" [10, с. 127, § 109] Л. Вітгенштейн декларує руйнування мовних зв'язків та самого існування мови філософії як осередку втілення метафізичного світогляду.

Спільним пунктом міркувань Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди є постулати про існування в структурі мови непорушних універсалій - загальних незмінних раціоналістичних принципів. Варто відзначити конструктивну роль цих універсалій, яка зводиться суспільством до того, що вони завжди виступають маркерами норми від девіації - демаркаційної процедури, без якої повноцінне суспільне життя неможливе. У певному сенсі існування цих принципів має історичне виправдання як гарантії існування того цивілізаційного шару, який обезпечує від скочування в обскурантизм, клерикалізм і, зрештою, варварство. Але водночас саме на існуванні цих універсалій побудована вся система західної метафізики - система, що її і Л. Вітгенштейн, і М. Гайдеґґера, і Р. Карнап, і Ж. Дерріда будь-що прагнули подолати. Мотиви подолання в різних філософських концепціях є дещо різними, але спільним пунктом є визнання того факту, що ці всезагальні універсальні принципи в найбільшій мірі вкорінені саме в мові як абстрактній моделі суспільного мислення. У цьому плані європейські мови як інструмент відтворення легітимації і влади смислів є особливо показовими.

Таким чином, Л. Вітгенштейном усуваються теоретичні претензії метафізичного знання на пояснення та тлумачення, нівелюється метафізичне прагнення до введення "граничних понять" або універсалій. Раціонально-метафізичні положення Л. Вітгенштейн долає засобами природних мов. Стратегія "розриву", якою позначена вся філософія ХХ століття, у філософії мови

Л. Вітгенштейна пов'язана з його поворотом до аналізу буденних мовних практик. У них Л. Вітгенштейна приваблює мультіваріативність та багатоманітність, на відміну від професійної мови західної метафізики. Дослідник уважав, що мова насправді не містить у собі жодних слів, здатних замінити всі інші, та жодних розумових образів, які надають певним словам або реченням право домінувати над іншими. Можна припустити, що тут бере початок деррідеанське прагнення формального та ідейного зрівнювання всіх ланок досвіду з тим, щоб з отриманого матеріалу будувати нові простори можливого. І повсякденні мови як осередок втілення неявиного знання, як потенційний простір будь-якого досвіду здатні трансформувати метафізичний статус "мета-" в занурювання в широке міждисциплінарне функціонування.

Існують риси, що напряму еднають погляди на природу мови австро-британського та французького дослідників. У певному сенсі обидва розглядають мову як певне тло для розгортання подій, але при цьому сама вона залишається неусвідомленим простором варіантів, побудов та конструкцій. При цьому, на відміну від метафізики, яка є архітектурним витвором гранднартивів, авторитетів, деконструкція є архітектурою без архітекторів. Кожен у просторі певної науки вибудовує свої власні смислові ареали, але робити це все одно можна лише завдяки знаковим системам, що несуть на собі жорсткий семантичний відбиток ортодоксального застосування. Тому завдання Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріда багато в чому схожі - вивільнити мову як інструмент самовираження від усталених контекстів уживання й надати їй можливість виконувати свою функцію виразника сенсів максимально незаангажовано й неупереджено.

Цілком закономірно, що ХХ століття загостило стурбованість західної культури стосовно своїх власних основ. Урешті, стурбованість ця, закладена роботами Ф. Ніцше, так і не змогла бути подоланою навіть філософією М. Гайдеґґера чи Л. Вітгенштейна, і наприкінці 1960-х років стала предметом ретельного вивчення деконструкцією, "тобто особливою стратегією дослідження та критики текстів, яка передбачає принципово інші підходи до аналізу філософської проблематики та переслідує мету розвінчання західної метафізики, тому не співпадає з жодною з концепцій цієї метафізики" [13, с. 52].

Саме тому основна критична стратегія Ж. Дерріди, енергії для якої він частково запозичує в М. Гайдеґґера, а частково в Л. Вітгенштейна, стосується основних концепцій західної метафізики. "Метафізику, яка аполотизує диктатуру логосу над будь-якими знаковими формами його маніфестації (включаючи навіть таку форму, як писемність), Ж. Дерріда позначає терміном "логоцентризм"... у межах якого текст та письмо приречені обслуговувати "смісл" і "логос" [14, с. 276]. Ж. Дерріда відкрито засуджує той факт, що саме західна метафізика конституює знакові типи діяльності, якими, у свою чергу, традиційно вичерпується набір наших мовно-культурних методів.

На початку 1970-х років у своїх інтерв'ю "Позиції" Ж. Дерріда висловлює думку, з якої стає зрозуміло, що з самого початку він намагався побудувати деконструктивну критику проти авторитету смислу як "трансцендентального означуваного", інакше кажучи, проти історії, яка у своїй останній інстанції є історією смислу, історією у своїй логоцентричній, метафізичній, ідеалістичній репрезентації [15, с. 88]. Цей історичний смисл Ж. Дерріда у своїй філософії тісно пов'язує зі знаковим

для західної традиції поняттям *Aufhebung* і трактує його з точки зору "зняття" як привласнення значень, як марковану насильницьку смислову перевагу раціо- та логоцентризму над конкретними надбаннями пізнавальних механізмів людського розуму [16, с. 486]. Згідно з логікою роздумів Ж. Дерріда, його не влаштовують насильницькі форми оволодіння гуманістичною дійсністю, що стали доміантними в сучасному світі й передумовами для виникнення яких, не в останню чергу, є метафізика.

Несуперечливе суміщення у світогляді Л. Вітгенштейна антиметафізичної та прометафізичної орієнтації, коли "метафізичні тези... кожен може відкинути як "драбину", тільки-но дістанеться нею вгору" [17, с. 72-73.] зумовлюють, у свою чергу, і загальну толерантність світогляду Ж. Дерріда (на протизагу більшості теоретиків "нового бачення" кінця ХХ ст.). На наш погляд, серед різноманітних за тональністю маніфестів про кінець метафізики деррідеанська деконструкція дійсно виглядає досить поміркованою. Ж. Дерріда вважає за необхідне зважено ставитись до всього попереднього філософського досвіду, прагнучи, утім, "генеалогічно реконструювати" та бодай у чомусь його перевершити. У цьому сенсі деконструкція завжди виступатиме переосмисленням та проектом "подолання ілюзій, і перш за все ілюзії про те, що філософські поняття можуть бути вільними від протиріч і що їм притаманна несуперечність" [18, с. 4].

Годі й казати, що подібне узурпаторське ставлення західного типу мислення до фундаментальних постулатів пізнавальної рефлексії підтримується лише завдяки вічному запереченню парадоксів та зверненню до певного набору примітивних практик обґрунтування. Звісно, що цей тип мислення не може претендувати на універсальність і, тим більше, не може трактуватись із позиції відповідності реальності, оскільки реальність завжди перевищуватиме найсміливіші уявлення про неї. Утім, безпідставне прагнення логоцентричної метафізики на універсальність узагалі підриває як адекватне сприйняття реальності, так і сенс найфундаментальніших понять, що складають її корпус смислів, до того ж підриває не тільки в локальному просторі креативного виробництва, але й узагалі як такі.

Л. Вітгенштейн та Ж. Дерріда солідарні в думці, що боротьба мови проти власних універсалій неможлива без подолання законів мислення, які визначають правила не лише поведінки, але й правила самої боротьби, і ці правила самі є продуктом західного гранднатурного типу раціональності. Питання про те, мова конструє наше сприйняття світу чи світ обумовлює наш мовний досвід та впливає на поведінку, - одне з ключових у філософії сучасності. У цьому сенсі розрив з метафізичною традицією - це, перш за все, прагнення вивільнити думку від гранднатурив певного культурного типу та розкрити нові горизонти для досвіду, подолати замкнене коло ідей та характерну для західного мислення драму "самоочевидності". Через це й проблема мови в Л. Вітгенштейна пов'язується перш за все не з "академічними проблемами сприйняття та культивування смислу, а з постійним безпосереднім відчуттям, що в самих підвалинах людського досвіду закладено якусь дуже просту, але фундаментальну та невірну помилку, яка не є результатом "неправильного" вживання розуму або мови, а швидше передумовою будь-якого їх уживання" [19, с. 50].

Застосовуючи поняття "самоочевидність", варто пояснити, що йдеться про цілковите усвідомлення людиною свого способу використання та погляду на перспективи мови як чогось цілком безсумнівного. Таке ус-

відомлення призводить до ставлення різними носіями мови з різним індивідуальним досвідом до одних і тих самих зон мовного користування схожим чином і, зрештою, до типологізації й уніфікації дискурсу. Водночас навіть суб'єкти однієї культури, ті, що мають спільні перспективи існування в ній, є носіями різного семантичного досвіду. Це пов'язано з тим, що мова хронотопно обмежена певними локусами вживання (що, зокрема, стосується і мовних просторів професійної приналежності, і актуального мовного середовища існування певної індивідуальної свідомості, і підконтрольності мови геометрії соціального простору тощо).

Факт самоочевидності не стає на заваді індивідам ідентифікувати себе ще і як представників певної культури й носіїв певних мовних смислів та співвідносити себе з певним культурним типом. У момент проживання мовного досвіду певної обмеженої сфери (територіальної, культурної, професійної) патерни свідомості дозволяють співвідносити себе із більш загальним культурним простором. Факторами, що забезпечують утримання в рамках більш загального культурного простору, виступають гранднатурив певного типу мислення, а у випадку з філософією таким патерном є метафізика. Зокрема, Ж. Дерріда неодноразово наголошував, що метафізика є потужним фактором самоідентифікації, навіть у тому випадку, коли йдеться про її "подолання", що для боротьби з науковою системою, баченням чи ідеологією, звичай, - як найбільш дієвий, - використовується структурний потенціал, напрацьований цією ж традицією.

Певні смислові конструкції, які типологізують людські суб'єктні середовища, є своєрідними універсаліями, що сприяють самоідентифікації. Метафізика - одна з них. У сфері філософії вона подібна до етнічно-урбаністичного поняття вернакуляру - структури, що є результатом життєдіяльності, проживання та вживання, взаємодії нас із фізичним, соціальним та смисловим хронотопом.

Мова - одна з конструкцій, що типологізує згадані людські суб'єктні середовища та соціальні спільноти. Так, зокрема, у професійному, науковому, територіальному або етнічному просторі завжди можна виділити сектори самоідентифікації на кшталт того, як території або регіони виділяються на підставі їхніх загальнокультурних та ментальних особливостей. Приналежність до сфери професійного залучення у вимірі мови схожа за своїми механізмами до, наприклад, приналежності до території у вимірі простору. Фахівці різних галузей знань не лише сприймають та вдосконалюють мову власної науки, вони створюють певний набір цінностей, через який усі, хто задіяний у цій сфері діяльності, можуть уважати себе частиною наукової спільноти, дотичними до її життя й розвитку. Приналежність до простору спільного наукового та професійного дискурсу є потужним чинником самоідентифікації у світі, де традиційні кордони та класична сегрегація вже давно є лише номінальними. Саме мова є матеріальним атрибутом, універсальним конструктом спілкування свідомості з оточуючим середовищем та потужним чинником ідентифікації себе як суб'єкта, дотичного, зокрема, до певної професійної або світоглядної спільноти. Завдяки своїм гнучким універсальним інструментам мова здатна розкривати різні аспекти людської особистості та виражати фундаментальну людську потребу в самотождності (адже найчастіше в урбанізованому світі цінність людини в оцінці суспільства отожднюється з тією основною функцією, яку вона виконує в соціумі, а отже, людська сутність зводиться до світоглядних установок та професійних знань, навичок, умінь).

Саме тому сьогодні на часі говорити не стільки про повсякденність, скільки про вернакулярність мовного досвіду, який конструє реальність сприйняття. Широко відома теза Л. Вітгенштейна, сформульована в "Логіко-філософському трактаті": "Межі моєї мови означають межі мого світу" [17, с. 69.], у певному сенсі означає встановлення меж вираження думок за допомогою правил логіки, що, у свою чергу, означає і встановлення меж світу. Л. Вітгенштейн неодноразово наголошує на неможливості засобами мови висловити те, що *насправді* є змістом думки. Звідси й прагнення "подолання метафізики" як квінтесенції чистого інтелекту, торжества раціональності, утіленого в мовні конструкції, які насправді постають шаблонами мислення. Мова як інструмент культури, як результат самовідтворюваного життєвого процесу залишає у філософії ті гранднاراتиви - маркери, які й створюють сенс метафізики.

У книзі "Вітгенштейн та Дерріда" Генрі Статен, один із найвпливовіших дослідників цього історико-філософського альянсу, вдається до надзвичайно цікавої аналогії методу Л. Вітгенштейна як "регульованого витоку через кордони встановлених категорій" з деконструкцією "як регульованим його перетіканням" [1, с. 24]. По суті в деконструктивізмі ми маємо справу не з запозиченням основних ідей у творчому пошуку подолання метафізики, а зі своєрідною *еманацією* сенсів, що вже на більш пізньому історичному етапі включає як прямий досвід такого "подолання" М. Гайдеггером [20] та Р. Карнапом [21], так і рефлексію над специфічними саме для Л. Вітгенштейна процедурами розуміння мовних надбань західної культури в цілому. Сам Г. Статен уважав творчість Ж. Дерріда унікальним випадком серед усіх наступників Л. Вітгенштейна (з моменту публікації в 1958 році "Синьої книги") в аспекті послідовного досвіду критики метафізики саме як критики мови.

Висновки

Здійснюваний нами аналіз спонукає робити висновки про неминучу спорідненість філософських стратегій Л. Вітгенштейна та Ж. Дерріди. Переосмислення ідейних здобутків Л. Вітгенштейна суттєво, можливо, найбільше вплинуло на деконструктивізм. В історії філософії ХХ століття, як і всій попередній історії філософії немає концепції, яка б більшою мірою посприяла світоглядним висновкам Ж. Дерріда, і в цьому плані Л. Вітгенштейн є найунікальнішим "провісником деконструкції". Його вплив, звісно, найбільше обумовлений глибокою, навіть революційною рефлексією над новим статусом мови, але не тільки цим. Вітгенштейнівська образна конфігурація мови, обґрунтування мови як осередку знання та мовно-логічних засобів його вираження, знаходять відображення в концепції тексту Ж. Дерріди, зумовлюючи онтологічний монізм "світу як тексту". Вітгенштейнівське заперечення метафізики, його відверте обурення її догматичністю, раціоналізацією, елімінацією "ненормативних" пошуків утілюється в Ж. Дерріди в ідею європейського "логоцентризму".

Гносеологічний досвід сьогодення свідчить, що наука, прагнучи віднайти відповіді на всі запитання, залишає нас урешті-решт у незнанні; що існування світу не може жодним чином припинити бути неосяжним. Адаже задовольнити нескінченну потребу в знаннях, закладену ще в декартівській ідеї інтелектуальної інтуїції, неможливо, навіть якщо визнати зрозумілими найзрозуміліші передбачення. Сьогодні ми, звісно, усвідомлюємо, що ані наука, ані мова, ані етика не можуть і не мають бути легітиматорами решти сфер людського існування, що вони також не можуть слугувати джерелом

істинності наших суджень або доказом істинності наших гіпотез. Для Л. Вітгенштейна ж та Ж. Дерріди, як у свій час для Ф. Ніцше або М. Гайдеггера, здійснити актуалізацію подібних умонастроїв було надзавданням філософії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Staten H. Wittgenstein and Derrida / Henry Staten. - Lincoln : University of Nebraska Press, 1984. - XVIII, 182 p.
2. Gasché R. The Tain of the Mirror. Derrida and the Philosophy of Reflection / Rodolphe Gasché. - Cambridge : Mass., Harvard University Press, 1986. - 348 p.
3. Shain R. E. Derrida and Wittgenstein: Points of Opposition / Ralph E. Shain // Journal of French Philosophy. - 2007. - Vol. 17, Number 2. - Pp. 130-152. doi: 10.5195/jffp.2007.217
4. Garver N. Derrida & Wittgenstein / Newton Garver, Seung-Chong Lee. - Philadelphia : Temple University Press, 1994. - 242 p.
5. Margolis J. "Vs. (Wittgenstein, Derrida)" / Joseph Margolis // Wittgenstein and Contemporary Philosophy / [edited by Souren Tegrarian]. - Thoemmes Press : Bristol, 1994. - Pp. 161-184.
6. Mulhall S. Wittgenstein and Deconstruction / Mulhall Steven // Ratio. - 2000. - № 13(4). - Pp. 407-418. doi:10.1111/1467-9329.00138
7. Norris C. Deconstruction, postmodernism and philosophy of science: Some Epistemo-critical bearings / Christopher Norris // Cultural Values, Vol. 2. - 1998. - Issue 1. - Pp. 18-50. doi: 10.1080/14797589809359286
8. Wolfreys J. Deconstruction, Derrida / Julian Wolfreys. - New York : St. Martin's Press, 1998. - XIV, 240 p. doi: 10.1007/978-1-349-26618-0
9. Грязнов А. Ф. Феномен аналитической философии в западной культуре XX столетия / А. Ф. Грязнов // Вопросы философии. - 1996. - № 4. - С. 37-47.
10. Витгенштейн Л. Философские исследования // Витгенштейн Л. Философские работы. Ч. 1. / Людвиг Витгенштейн. - М. : Гнозис, 1994. - С. 75-319.
11. Витгенштейн Л. О достоверности // Витгенштейн Л. Философские работы. Ч. 1. / Людвиг Витгенштейн. - М. : Гнозис, 1994. - С. 321-406.
12. Заїченко Г. А. Постмодернізм: ключові ідеї Л. Вітгенштейна і Ж. Дерріда / Заїченко Г. А. // Філософська і соціологічна думка. - 1992. - № 4. - С. 45-60.
13. Гурко Е. Н. Сила и означение ("Force et signification"): структуралистское наваждение // Гурко Е. Тексты деконструкции / Елена Гурко. - Томск : Водолей, 1999. - С. 35-49.
14. Лук'янець В. С. Філософський постмодерн / В. С. Лук'янець, О. М. Соболев. - К. : Абрис, 1998. - 352 с.
15. Дерріда Ж. Позиції. Беседа с Жаном-Луї Удбином и Ги Скарпеттой / Ж. Дерріда. - К. : Д. Л., 1996. - С. 65-172.
16. Дерріда Ж. Дессиминація / Жак Дерріда. - Екатеринбург : У-Фактория, 2007. - 608 с.
17. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат // Витгенштейн Л. Философские работы. Ч. 1. / Людвиг Витгенштейн. - М. : Гнозис, 1994. - С. 1-75.
18. Штегмайер В. Деконструкция и герменевтика. К дискуссии о разграничении / Вернер Штегмайер // Герменевтика и деконструкция. - СПб. : СПбГУ, 1999. - С. 4-9.
19. Ланин Д. А. Витгенштейн и вопрос о реальности языка / Д. А. Ланин // Метафизические исследования. Альманах Лаборатории Метафизических исследований при философском факультете Санкт-Петербургского университета. Вып. 11. Язык - СПб. : Изд-во Алетей (СПб.), 1999. - С. 46-58.
20. Хайдеггер М. Преодоление метафизики // Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / Мартин Хайдеггер. - М. : Республика, 1993. - С. 177-192.
21. Карнап Р. Преодоление метафизики логическим анализом языка / Р. Карнап // Аналитическая философия: Становление и развитие (антология). - М. : "Дом интеллектуальной книги", "Прогресс-Традиция", 1998. - С. 69-89.

Стояцкая Анна,

кандидат философских наук, доцент кафедры философии и политологии
Днепропетровского государственного университета внутренних дел

ЯЗЫК В РЕЛЕВАНТНОМ КУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ: КОМПАРАТИВИСТСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИЙ Л. ВИТГЕНШТЕЙНА И Ж. ДЕРРИДЫ

В ходе исследования осуществляется попытка связать мировоззренческие поиски Л. Витгенштейна и Ж. Дерриды относительно феномена языка как фактора легитимации культурных нарративов и пространства образования основ метафизики как гранднарратива западного типа мышления. Показано, что в рамках деконструктивизма, как и в рамках философии Л. Витгенштейна, разными способами доказываемая роль языка как специфического инструмента выражения смыслов, который в процессе постижения действительности способствует семантическому насилию над ней. Доказана непосредственная родственность мировоззренческих позиций двух философов относительно генезиса западной философии. Подчеркнут потенциал философского опыта Л. Витгенштейна и Ж. Дерриды для осмысления и решения ключевых трансформационных проблем современной гуманитаристики.

Ключевые слова: деконструктивизм; аналитическая философия; логоцентризм; гранднарративы; преодоление метафизики; самоочевидность; паттерн; Л. Витгенштейн; Ж. Деррида.

Stoyatska Ganna,

PhD in philosophy, associate professor of Department of Philosophy and Political Science,
Dnipropetrovsk state university of internal affairs

LANGUAGE IN THE RELEVANT CULTURAL SPACE: THE COMPARATIVE ANALYSIS OF CONCEPTIONS OF L. WITTGENSTEIN AND J. DERRIDA

The executed study focuses its attention on the phenomenon of the language as the legitimation factor of cultural narratives and the space of metaphysics bases creation as the Western way of thinking grandnarrative. It scrutinizes the language role and status in the works by L. Wittgenstein and J. Derrida whose worldview systems differ greatly from the preceding metaphysic tradition and simultaneously preserve and inherit the classical principles of philosophizing. It has been proved that both philosophers have closeness of views in the matter of Western Philosophy genesis. The article emphasizes that L. Wittgenstein and J. Derrida have the same object of cognition, which is the postulate that there exist inviolable universals in a language structure: general rationalistic principles on the bases of which the whole system of Western Metaphysics is created. It has been demonstrated that within deconstructionism, as well as within L. Wittgenstein philosophy, different ways are used to confirm a language role as the specific instrument for expressing senses, which in the process of reality acquisition forwards semantic violence over it. The author considers that the main objective of the publication is to demonstrate the critical direction of the two conceptions concerning the language nature as the actual space for cultural narratives formation and the centerpiece for the creation of main metaphysical Western way of thinking senses. L. Wittgenstein and J. Derrida experience has great potential for understanding and solving contemporary humanitaristics key transformational problems. The article states that the tradition of own principles "revision", characteristic of the XX century philosophy, has different worldview grounds in different conceptions. But their common item is the recognition of the fact that these general universal principles are rooted, in the best part, in a language as a social way of thinking abstract model. In point of fact, in deconstructionism we deal not with basic ideas borrowings in a creative search of overcoming metaphysics, but with the so-called emanation of senses. At the advanced historical stage this phenomenon of emanation includes the actual experience of "overcoming" in the traditions set up by M. Heidegger, R. Karnap, L. Wittgenstein and acquires its utmost presentation in the works by J. Derrida.

Key words: deconstruction; analytic philosophy; logocentrism; grand narratives; overcoming metaphysics; self-evidence; pattern; L. Wittgenstein; J. Derrida.

REFERENCES

1. Staten, H. (1984), Wittgenstein and Derrida, *University of Nebraska Press*, Lincoln, 182 p.
2. Gasché, R. (1986), The Tain of the Mirror. Derrida and the Philosophy of Reflection, Mass., *Harvard University Press*, Cambridge, 348 p.
3. Ralph, E. Shain (2007), Derrida and Wittgenstein: Points of Opposition, *Journal of French Philosophy*, Vol. 17, Number 2, pp.130-152. doi: 10.5195/jfp.2007.217
4. Garver, N. and Lee, S.C. (1994), Derrida & Wittgenstein, *Temple University Press*, Philadelphia, 242 p.
5. Margolis, J. (1994), Vs. (Wittgenstein, Derrida), in *Wittgenstein and Contemporary Philosophy*, edited by Souren Tegrarian, Thoemmes Press, Bristol, pp. 161-184.
6. Mulhall, S. (2000), Wittgenstein and Deconstruction, *Ratio*, Vol. 13, 407-418. doi: 10.1111/1467-9329.00138
7. Norris, C. (1998), Deconstruction, postmodernism and philosophy of science: Some Epistemo - critical bearings, *Cultural Values*, Vol. 2, Issue 1, 18-50. doi: 10.1080/14797589809359286
8. Wolfreys, J. (1998), Deconstruction Derrida, St. Martin's Press, New York, Vol. XIV, 240 p. doi: 10.1007/978-1-349-26618-0
9. Gryaznov, A.F. (1996), The phenomenon of analytic philosophy in the Western culture of the twentieth century, *Problems of philosophy*, Vol. 4, pp. 37-47 (rus).

10. Wittgenstein, L. (1994), *Philosophical Investigations, Ludwig Wittgenstein's philosophical work. Part 1*, Gnosis, Moscow, pp. 75-319 (rus).
11. Wittgenstein, L. (1994), *On Certainty, Ludwig Wittgenstein's philosophical work. Part 1*, Gnosis, Moscow, pp. 321-406 (rus).
12. Zayichenko, G.A. Postmodernism: key ideas of L. Wittgenstein and J. Derrida, *Philosophical and sociological thought*, Vol. 4, pp. 45-60 (rus).
13. Gurko, E.N. (1999), Power and signification ("Force et signification"): the structuralist obsession, *Gurko E. Texts of deconstruction*, Vodoley, Tomsk, pp. 35-49 (rus).
14. Lukyanets, V.S., Sobol, O.M. (1998), *Postmodern Philosophy, Abris*, Kyiv, 352 p. (ukr).
15. Derrida, J. (1996), Position, *Interview with Jean-Louis Udbin and Guy Scarpetta*, DL, Kiev, pp. 65-172 (rus).
16. Derrida, J. (2007), Dissemination, *U-Faktoriya*, Ekaterinburg, 608 p. (rus).
17. Wittgenstein, L. (1994), *Tractatus Logico-Philosophicus, Ludwig Wittgenstein's philosophical work. Part 1*, Gnosis, Moscow, pp. 1-75 (rus).
18. Shtegmayer, V. (1999), Deconstruction and Hermeneutics. Discussion on the delimitation, *Hermeneutics and deconstruction*, St. Petersburg State University, St. Petersburg, pp. 4-9 (rus).
19. Lanin, D.A. (1999), Wittgenstein and the question of the reality of the language, *Metaphysical studies. Almanac Laboratory of Metaphysical Studies at the Philosophical Faculty of St. Petersburg University*, Aletheia Publishing House, St. Petersburg, Vol. 11, pp. 46-58 (rus).
20. Heidegger, M. (1993), *Overcoming metaphysics, Time and Being: Articles and speeches*, The Republic, Moscow, pp. 177-192 (rus).
21. Carnap, R. (1998), *Overcoming metaphysics the logical analysis of language, Analytical Philosophy: Formation and development (anthology)*, Intellectual House of Books, Progress-Tradition, Moscow, pp. 69-89 (rus).

© Стояцька Ганна

Надійшла до редакції 07.10.2016

УДК 141.7

ТУРЕНКО ОЛЕГ,

*доктор філософських наук, доцент кафедри загально-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України, м. Кривий Ріг*

ВІДПРАВНІ КОНЦЕПТИ РАДЯНСЬКОЇ УРБАНІЗАЦІЇ АБО PROTOS PSEUDOS СОЦМІСТА

Стаття реконструює хибні засади мислимих конструкцій радянської урбанізації, виявляє відправні концепти соцміста в "класичну" добу побудови соціалізму. Автор доводить, що комуністи не прагнули будувати місто для людей - їхній номос волів будувати інкубатори "слухняних людей", "вічних революціонерів", казарми невідомих солдат або бараки відданих "стаханівців". Соцмісто - цілком хибний, навіть зловісний простір, який не передбачений для життя здорового суспільства. Це плід чистого номосу, державного примусу, який зрікся національного досвіду, соціально-економічних законів, прагнень людського ества, руїна комуністичних ідей перманентної революції й мілітаризму праці.

Ключові слова: номос; фісис; радянська урбанізація; революція; тотальна мобілізація; "слухняна людина"; хибний досвід.

*Стане воно купою руїн навіки,
не буде вже воно відбудоване
(Втор. 13:16-17).*

Постановка проблеми і стан її вивчення. Натхнений концептом всемогутності розуму й неминучого прогресу, модерн здійснив одну із заповітних мрій західної цивілізації - спромігся реалізувати революційні задуми встановлення наперед визначеного соціально-політичного порядку й таким чином немовбито підкорити собі історію й перебороти непрогнозований розвиток соціу-

му. Так, архітектори модерну порушили історичну конгруентність взаємовідносин номосу й фісису на користь першого. Утім, це сталося завдяки легалізації "прогресуючого насилля" (М. Робесп'єр) - засобу, який виявив практику модерну не лише хибною, але й загрозовою для існування людства. На цей висновок указує історія минулого століття. Століття, яке сформувало атомарно-нігілістичного індивіда, збудувало "стайні" народів і перетворило соціальне життя на варварсько-сюрреалістичний простір. Так досвід модерну загострив вікове питання: яку міру взаємовідносин між взаємоза-